

DSSSB TGT & PGT

Part-B

SCHOLAR BATCH

संस्कृत

प्रत्यय

Part-2

LIVE

28-05-2024 05:00 PM

DSSSB TGT & PGT **संस्कृत** SCHOLAR BATCH

प्रमुख प्रत्यय - क्त, क्तवतु, शतृ, शानच्, तुमुन्, क्त्वा, ल्यप्, ल्युट् तव्यत्, अनीयर्, तव्यत् तव्य.

के लिए (तुम्) क्त्वा 34 मा. धातु + य

प्रत्यय

किसी भी धातु या शब्द के पश्चात् जुड़ने वाले शब्दांशों को प्रत्यय कहा जाता है।

- धातुओं में जुड़ने वाले प्रत्ययों को कृत् प्रत्यय कहते हैं। ये प्रत्यय तिङ् प्रत्ययों से भिन्न होते हैं।

“कृतकृतवत् निरुठा”

- इन दोनों प्रत्ययों की निरुठा संज्ञा होती है।
- कृत और कृतवत् प्रत्यय कृत् प्रत्यय होते हैं।
- दोनों प्रत्ययों का प्रयोग भूतकाल के अर्थ को दिखाने के लिए किया जाता है।
- कृत प्रत्यय का प्रयोग कर्मवाच्य और भाववाच्य को दिखाने के लिए होता है।
- कृतवत् प्रत्यय का प्रयोग कर्तृवाच्य होता है।

आनु + क्त प्रत्यय

=

तः पुं

ता स्त्री

तम् नपुं

पठ् + क्त =

पठितः

पठिता

पठितम्

गम् + क्त =

गतः

गता

गतम्

लिख् + क्त =

लिखितः

लिखिता

लिखितम्

हन् + क्त =

हतः

हता

हतम्

कृ + क्त =

कृतः

कृता

कृतम्

श्रु + क्त =

श्रुतः

श्रुता

श्रुतम्

खाद + क्त =

खादितः

खादिता

खादितम्

कृतवत् (वत् भूतकाल)

धातु + प्रत्यय	=	वाच्ये पु०	वती स्त्री.	वत् नपु.
पठ् + कृतवत्	=	पठितवान्	पठित्वती	पठित्वत्
गम् + कृतवत्	=	गतवान्	गतवती	गतवत्
हन् + कृतवत्	=	हतवान्	हवती	हतवत्
लिख् + कृतवत्	=	लिखितवान्	लिखित्वती	लिखित्वत्
श्रु + कृतवत्	=	श्रुतवान्	श्रुतवती	श्रुतवत्

शातृ और शान्त्य

- * शातृ और शान्त्य प्रत्ययों में संज्ञा होती है।
- * ये दोनों प्रत्यय वर्तमानकाल की निरंतरता को सूचित करते हैं।

शातृ = पुं. स्त्री. नपुं.
अन् अन्ती अत्

शान्त्य = मानः माना मानम्

- * इन दोनों प्रत्ययों के प्रयोग से बनने वाले शब्द विशेषण होती हैं।

शतृ

पुं०

↓
अन्

पठन्

लिखन्

गच्छन्

पिबन्

खादन्

स्त्री०

↓
अन्ती

पठन्ती

लिखन्ती

गच्छन्ती

पिबन्ती

खादन्ती

नपुं०

↓
अत्

पठत्

लिखत्

गच्छत्

पिबत्

खादत्

पठ् + शतृ =
लिख् + शतृ =
गम् + शतृ =
पा + शतृ =
खाद् + शतृ =

शान्य

पुं स्त्री नपुं.

मानः माना मानम्

सैत् + शान्य = सैवमानः सैवमाना सैवमानम्

पठ् + शान्य = पठमानः पठमाना पठमानम्

लभ् + शान्य = लभमानः लभमाना लभमानम्

खाद् + शान्य = खादमानः खादमाना खादमानम्

तस्य

अनीज

योच अर्पितं

तस्यत्

पठ् + तस्यत् =

गम् + तस्यत् =

हन् + तस्यत् =

खाद् + तस्यत् =

श्रु + तस्यत् =

पुं
तस्यः

पठितस्यः

गन्तस्यः

हन्तस्यः

खादितस्यः

श्रोतव्यः

स्त्री०

तस्या

पठितस्या

गन्तस्या

हन्तस्या

खादितस्या

श्रोतव्या

नपुं.

तस्यम्

पठितस्यम्

गन्तस्यम्

हन्तस्यम्

खादितस्यम्

श्रोतव्यम्

अनीचर्

पुं स्त्री नपु.
अनीचः अनीचा अनीचम्

पठ् + अनीचर् = पठनीचः पठनीचा पठनीचम्

गम + अनीचर् = गमनीचः गमनीचा गमनीचम्

खाद् + अनीचर् = खादनीचः खादनीचा खादनीचम्

श्रु + अनीचर् = श्रवणीचः श्रवणीचा श्रवणीचम्

कृ + अनीचर् = करणीचः करणीचा करणीचम्

લપુત્ (યુ = અન્)

ગામ્ + લપુત્ (અન્) = ગામનમ્

ઘાડ્ + લપુત્ = ઘાડનમ્

શ્રુ + લપુત્ = શ્રવણમ્

ભિષ્ + લપુત્ = ભેષણમ્

પઠ્ + લપુત્ = પઠનમ્

બ્રાત્ + લપુત્ = બ્રાવણમ્